

Ortutay Gyula

Budapestre vonatkozó ujságcikkek

Osztályozás

92

Benedek Elek

"1959"

Szerző:

BENEDEK ELEK

Cím:

emlékezete

Margit Nemesi

1959. X. 2.

Fc

hetünk életéből? Az első, amire utalnunk kell, hogy Benedek Eleknel a népköltészet szeretete, a nép alkotó, művészkedő költői tehetségének felismerése és felemelése nem torkollik valami politikai konzervativizmusba. Ez a népköltészet iránti szeretet, az é, a régi népi szövegek megmentése és újraoltóztatése, felmutatása nála elválaszthatatlan egységben van politikai radikalizmusával. Nem kívánom én ezt a politikai radikalizmust másnak beállítani, mint ami. Valóban politikai radikalizmus volt ez, elválaszthatatlan a nép iránti szeretetétől, a népköltészet hűség szolgálatától. Csak néhány adatot hadd mondjak erre:

A fiatal író, újságíró bekerül a Parlamentbe. A magyar művelődéstörténetnek emlékezetes dátuma az az 1887-es parlamenti ülés, amikor a szűzbeszédét mondó ifjú képviselő feláll és a szabadelvű párt, a kormányzópárt sorából elmondja beszédét, nem a közjogi polémiák, az alkotmányjogi furt-faragott viták köréből, hanem beszél az ifjúsági irodalom kérdéséről, ezzel összefüggésben beszél a népköltészetről, a magyar népvilágról, beszél arról, hogy milyen veszély fenyegeti ifjúságunk gondolkodását és majdani közgondolkodását, ha selejtes ifjúsági irodalommal etetjük.

Vagy: alig néhány évre rá, 1889-ben Benedek Elek arról beszél a parlamentben, hogy milyen nyomorban, milyen testi-lelki kiszolgáltatottságban él a magyar pedagógustársadalom a felekezeti iskolákban, milyen hanyatlás a sorsa, mi-

lyen tragikus az egész magyar közoktatásügy.

Vagy emlékezzünk arra, mit írt 1894-ben Kossuth halálakor a Nemzeti Iskola című pedagógus lapban, milyen szenvedéllyel, a Habsburgok iránti lojalitás és a klerikalizmus elleni ellenszenv milyen kemény, keserű és őszinte gyűlöletével szólalt meg.

Idézhetnék Benedek Elek írásaiból egyáltalán nem udvariaskodó, egyáltalán nem szelíd, hanem nagyon is kemény, nagyon is haragos, határozott szavakat, amelyeket mindannyiszor megtalál, ahányszor az erdélyi szegényparasztiságról, a dolgozó népről esik szó. A munkás életnek, a munkás sorsnak, a munkás becsületétosának, az alkotó munkás ember teremtő erejének tiszteletére kevesen tanították olyan erővel ifjúságunkat nemzedékről nemzedékre, mint éppen Benedek Elek, pátosztalan, egyszerű, tiszta szavakkal. Ez a politikai magatartás, ez a természetes, benső radikalizmus is elválaszthatatlan összefügg a nép szeretetével, a nép hagyományai iránti tiszteletével: együtt értelmezik egymást, együtt jelentenek egy politikai, emberi, alkotói egységet életművében.

Elmondhatom önöknek, hogy Benedek Elek, a nagy mesemondó nemcsak a magyar nép meséit mondotta újra, gyűjtötte össze, nemcsak a magyar nép balladából válogatott össze egy csokorra valót, amely a magyar népköltészeti gyűjtés harmadik kötetében is szerepel, hanem van közte olyan alkotás, mint például A fogoly katoná balladája, amelyről ravaszkás mosollyal maga is

megvallja, hogy hiszen ezt én írtam. És nemcsak a magyar nép meséit, költészetét mondta el, hanem az Ezeregyéjszakát is újra elmondta gyermekeinek, az egész magyar ifjúságnak, átültette Grimm meséit, kis sorozatokban a román népmeséket éppenúgy, mint a lettek, észtek és más európai népek meséit, mind, mind, azzal a tágkeblű nemzetköziséggel, amely kell hogy minden igazi folkloristát és minden igazi író-t jellemezzen.

Mit adott nekünk a nagy magyar mesemondó? Elsősorban adott egy csodálatos zengésű, ép, tiszta magyar nyelvet. Másodjára, adott egy olyan erkölcsi magatartást, amely szintén sugárzik ezekből a mesékből — aligha kell itt erről önöknek sokat szólnom. Általában az egész mesevilágnak egyik legjelentősebb vonása az az erkölcsi világrend, amelyet mi, akik itt a szocializmust akarjuk megteremteni, szintén magunkénak ismerhetjük el, hiszen ebben a gyenge igazsága van benne, hiszen a mesevilág bátorságra, igazságra, helytállásra tanít és buzdít, ez a mesevilág arra tanít bennünket, hogy a legelnyomottabbnak, a legszegényebbnek van igazza az urak világával szemben.

Optimista sugárzást és biztosságot adott ez a mesevilág, amely a legrettenetesebb kalandokon keresztül is úgy vezet a leggyöngébbet, a legelegettebbet, hogy a tengődő gebéből táltos papira lesz, világokon általrepülő, és a leggyöngébből, a legszegényebből lesz a győzelmes és igazságot osztó. Ez a mesei erkölcsstan,

ez a mesei világrend és ez az optimizmus, amely kifejeződik Benedek Elek mesemondásán keresztül, szintén az egyik legnagyobb ajándék, amit mi, magyarok számon tarthatunk.

A frissességnek, a megújulási készségnek, a szeretetnek olyan energiája élt Benedek Elekben, amire alig találhatunk példát a magyar pedagógia történetében, valóban a legnagyobb nemzetnevelőink egyike volt, ifjúsági írásaiból, szerkesztői működéséből ezt a tanulságot vonhatjuk le.

És végül életének utolsó, tragikusan nehéz szakaszában a burzsoá román államban, az erdélyi magyarság körében, magyar és román sovinizmus között hánykolódva alkotott újra maradandót.

Ma, amikor együtt ünnepezzük Benedek Elekét a Román Népköztársaságban és itt, hazánkban is, valóban nem lehet megrendültség nélkül tekinteni azoknak az éveknél küzdelmekre, azokra az öreg, gyönge, megtört testtel átszenvedett szekerezésekre a hideg téli éjszakákon, amelyeket elviseit, csakhogy elvihesse a szót, a kultúrát, a biztatást a faluba és városba, a hóba süppedt erdélyi házak közé. Nem lehet megrendülés nélkül gondolni rá, aki félreértések, magyar grófi lenézések, a magyar, erdélyi, román sovinizmus harapdosásai közepette is felmutatta az emberséget, felmutatta a tiszta emberi szót, békeségre, jóságra akart nevelni.

Benedek Elek most is itt él, mesél és tanít közöttünk, kőréje ülünk most is, hallgatjuk őt el nem múltó emlékezéssel.

Gyermeki alázattal hallgattuk végig az estét, melyet emlékeztetere a Kossuth Klubban a Benedek Elek Centenáris Bizottság rendezett. Ortutay Gyula akadémikus, az emlékbizottság elnöke, a meséit idéző Jancsó Adrienne, ezen kívül Kossuth-díjas művésznők, Török Erzsébet, Miklós Róbert irodalomtörténész és a Vöröshadsereg úti általános iskola énekkara vállalkozott arra, hogy fellebbentse, élénk idézze, ebbe a kis terembe az »erdőzugasos, vadgalambszólásos Erdővidék» nagy álmódóját. Gyerekek és öregek gyűltek össze ezen az őszi estén, írók, tudósok, akadémikusok, színészek, pedagógusok, hogy a színpadon át beszélgessenek vele, meghallgassák — újra! — verseit, izleljék meséi népi leteit, s felidézük embert, erkölcsi, politikai küzdelmeit, melyeket egy azóta elsüllyedt világ roppant hatalmaival vívott, törekenyen, csak igazmondására támaszkodva.

A százéves ember, a költő, író, mesemondó és álmódó meshőssé lett maga is, mert jó volt, tiszta, igazságra törő. Oriási hatásának, e roppant kisugárzásnak titka, mint pohár víz, olyan egyszerű. Tudta a legnehezebbet, s legegyszerűbbet. Mesélni tudott.

Részletek Ortutay Gyula emlékbeszédéből

Nehéz feladat róla szólnia annak, akinek gyermekkorában az én Újságom lapjai adták az első tanítást, az első élményt; aki első, bátorítan, gyerekes írói kísérletével az apóhoz fordult, s az apó választ is neki. Hiába kerestem ezt a választ, nem találtam, de talán valahol megvan még anyám levelei között vagy nálam szép betűvel írt válasza. Mert Benedek Elek mindenkinek választott, aki hozzá fordult: szerkesztői üzenetben és levélben. Nehéz kellően gyöngéd szóval és kellően őszinte szívvel közelíteni hozzá, aki mindnyájunkat megértett, aki nemzedékeket nevelt és olyan nagy, tragikus és az, amit tanulságként kiemel-

szép hetven évet áldozott hazájának, nemzetének, amelyent a mi nemzetnevelőink közül kevés mutathat fel.

Nem gondolom, hogy e rövid félórás megemlékezésnek az lenne a feladata és célja, hogy Benedek Elek egész életútját végigkísérjük Kisbacontól, erdővidéki hazájától, ahol Apáczai Csere János, Mikes Kelemen, Kriza János született, akikre mindmind szeretettel, a példát követő tanítvány alázatosságával gondol, akiknek sorsát — minden egyes írásában, tanításában maga elé idézve — példának vette.

Mire tanít bennünket? Mi